

בניית תודעה אזרחית מייק פרשקר *

ימים קשים עוברים על אלו מאיתנו, יהודים וערבים כאחד, המחויבים לעיצוב עתיד משותף בר-קיימא לכל אזרחי המדינה. הלחימה בעזה, הנסיון לפסול שתי מפלגות ערביות מהתמודדות בבחירות לכנסת הקרובה כמו-גם השיח המזיק בין היהודים והערבים, מערימים קשיים נוספים על יחסים שבריריים גם כך.

יהודים וערבים רבים, ואף עמיתים בקהילת החינוך ל"דו-קיום" המומים נוכח השוני הרב הקיים בתפיסה של אזרחים יהודים וערבים את הארועים האחרונים. אנו מוצאים קושי לקבל את הרגשות הכנים של האחר ורבים מאיתנו, מפגינים חוסר רגישות לכאב האמיתי לעמיתינו האזרחים.

אזרחים יהודים צריכים להבין כי אזרחים ערבים, באופן בלתי נמנע, הינם קרועים מלחימה בין מדינתם לעמם. לרבים יש משפחה בעזה וסבב האלימות הנוכחי כמו אלו שקדמו לו, יצרו ללא ספק סבל קהילתי ואישי עצום. באופן דומה, יותר מדי אזרחים ערבים, לא הרגישו או שמא לא הפגינו אמפתיה רבה לסבל של אזרחים יהודים, תחת התקפות טילים של החמאס בדרום. במהלך ההפגנות נגד המלחמה, אירעו תקריות בודדות, בהן קבוצות קטנות של אזרחים ערבים זועמים אף יצאו בקריאות "מוות ליהודים". ביטויים אלו היוו אחיזה נוחה לפוליטיקאים לאומנים ולתקשורת והינם מזיקים ליחסי יהודים ערבים באותה מידה שהם מכוערים. העובדה שהתפרצויות אלו אינן מייצגות את הריסון הרב המופגן על-ידי הרוב הגדול של אזרחי המדינה הערבים אינה מפחיתה את הנזק.

גילוי רגישות לפחדים אמיתיים של אזרחי המדינה היהודים, אין משמעותו כי אזרחים ערבים אינם יכולים לגנות את המלחמה ברבים כמו גם אזרחים יהודים. זוהי הזכות הלגיטימית והדמוקרטית לכל אזרח. ובאותו עניין, דיווחים כי יותר מ-700 אזרחים ערבים כולל קטינים, נעצרו, הואשמו או נחקרו על-ידי שרות הביטחון הכללי במהלך הלחימה – מדאיגים מאוד גם כן. בעוד החוק צריך להאכף כלפי כל מי שנחשד כי הפר אותו, נראה כי בהרבה מקרים המניע לחקירה היה "הרתעת". תופעה שכזו צריכה להדאיג את כולנו, משום שהיא ללא ספק מציגה איום משמעותי לדמוקרטיה ולמארג היחסים של רוב-מיעוט.

בזמנים שכאלו, על אנשי מקצוע המעורבים בבניית יחסים יהודים-ערבים טובים יותר, מוטלת החובה להבחין בין רגשותיהם האישיים לבין אחריותם המקצועית. כאנשי מקצוע, אנו צריכים לפעול בדרך של מזעור נזקים. אנו צריכים לעודד כמה שיותר שיח, להקשיב יותר ולשפוט פחות. אנו צריכים לעמוד מאוחדים כנגד האויב המסוכן ביותר- ייאוש. אך כמו שחבר הכנסת, הרב מיכאל מלכיאור, מנהיג אמיתי לקידום יחסי יהודים-ערבים, דיווח לאחרונה, זו משימה קשה בימים אלו. היה זה מזעזע ללמוד כי אפילו קולו הרהוט, היהודי-ציוני והדמוקרטי של הרב מלכיאור לא יכול היה להישמע במפגש מול 800 תלמידי תיכון יהודים, שרבים מהם הצטרפו לקריאות "מוות לערבים" בדיון טרום-בחירות, שכביכול נערך במטרה להעלות את רמת השיח הפוליטי והמחויבות הדמוקרטית לדור הבא.

עכשיו, כשהלחימה הסתיימה, נצטרך לעבוד קשה יותר על-מנת לבנות תודעה אזרחית משותפת, בעלת משמעות לכל אזרחי המדינה. אזרחי המדינה הצעירים-יהודים וערבים, אשר גרים ולומדים בנפרד, יצטרכו להתחנך מגיל הגן ועד סוף התיכון, בכדי להתגבר על בורות ודעות קדומות כלפי האחר ולהרגיש יותר בנוח עם עמיתיהם האזרחים. חינוך שכזה חייב לכלול למידה

על חייהם של קבוצות אזרחים שונות, הכרה בהשקפות עולם המובחנות משלהם ופרוייקטים לקידום ערכים ואינטרסים משותפים. אנו נצטרך לעבוד קשה מתמיד על-מנת להסביר, כי אין לנו זכות להשמיץ ולהדיר אזרחים שונים בגלל רגשות או הבעת דעה, אלא רק באופן שוויוני ועל בסיס פעולות בלתי חוקיות.

בהקשר זה חשוב לציין, כי וועדה ציבורית לגיבוש מדיניות ממלכתית בנושא חינוך לחיים משותפים בין יהודים לערבים בישראל, תפרסם בקרוב את ממצאיה. על-מנת, שהמלצות הועדה ילקחו באופן רציני, יהודים ישראלים, כולל פוליטיקאים ומעצבי מדיניות, יצטרכו סוף-סוף, להפנים כי 20% מאזרחי המדינה (ושליש מכל תלמידי בתי-הספר) הינם מוסלמים, נוצרים ודרוזים, אשר לרבים מהם תחושת זהות לאומית פלשתינית, שהיא חזקה ולגיטימית.

מתסכל ככל שיהיה אחרי 60 שנות מאמץ, נדרשים אזרחי המדינה הערבים החובקים בהיבטי זהות הפלשתינית, לעבוד קשה יותר על-מנת לשכנע את הרוב היהודי לגבי מחויבותם המלאה לחוק, לפיתוח זהותם האזרחית ולהשתלבות אזרחית מלאה.

הסתות מצד מספר הולך וגדל של פוליטיקאים יהודים, הקוראות לאזרחים ערבים "להוכיח נאמנות" ולהצהיר על מחויבות לאופיה היהודי של המדינה כתנאי מקדים להכללה אזרחית וקבלת זכויות, הינן לא הוגנות, לא יהודיות, לא דמוקרטיות ומסוכנות. אולם, הדרך היחידה להתמודדות הינה באמצעות מאבק דמוקרטי ממושך. התפרצויות קיצוניות, ועברות על החוק, עד כמה בודדות שתהיינה, רק משמשות את אלו המחפשים פרובוקציה.

טיפול מודעות אזרחית חדשה ושיפור היחסים בין יהודים וערבים, לא רק שלא יאיימו, אלא אף יחזקו את מעמדה הייחודי של ישראל כמדינת לאום לעם היהודי, על-ידי חיזוק יציבותה הפנימית של המדינה והלגיטימיות הבינלאומית. לצד חינוך מקיף לאזרחות משותפת וצעדים מעשיים לקידום שוויון זכויות והזדמנויות לאזרחי המדינה הערבים, ניתן להציע יוזמות לאומיות שונות, אשר יסייעו רבות לשנות את תודעתנו המשותפת- המשותפת. במידה ויושמו באופן רגיש, יוזמה לקיום יום "אזרחות משותפת" אשר יחגוג את הרב-גוניות המאפיינת את החברה הישראלית, כמו גם פיתוח של הזדמנויות נוספות לשרות אזרחי כחלופה לשרות צבאי עבור אזרחים ערבים, הינן דוגמאות לשני צעדים חיוביים.

ולבסוף, כפי שהמלחמה הזו האירה באופן כה טרגי, על כולנו להירתם ללא מנוח להשגת פיוס אזורי. בזמן שאסור שהדבר יהווה תנאי מקדים לשיפור היחסים בין אזרחי המדינה היהודים והערבים, אין ספק שהסדר שכזה יהפוך את האתגר לפשוט הרבה יותר.

* מייק פרשק-מייסד ומנכ"ל מרחבים- המכון לקידום אזרחות משותפת בישראל.

